

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Maumort: het literaire testament van Roger Martin du Gard
Snoeij, P.

Citation

Snoeij, P. (2022, April 19). *Maumort: het literaire testament van Roger Martin du Gard*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3283712>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3283712>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

MAUMORT

Het literaire testament van Roger Martin du Gard

Afbeeldingen omslag

Voorzijde: tekening van Maumort van de schilder Bas Kloens wonend te Dordrecht, gemaakt in 2015 (privé-collectie)

Achterzijde: Le Tertre, Sérigny, France (eigen foto)

Ontwerp omslag: Ridderprint | www.ridderprint.nl

Ontwerp binnenwerk: Sylvia van Zanen

Druk: Ridderprint | www.ridderprint.nl

© Pieter Snoeij

MAUMORT

Het literaire testament van Roger Martin du Gard

Proefschrift

ter verkrijging van

de graad van doctor aan de Universiteit Leiden,

op gezag van rector magnificus prof.dr.ir. H. Bijl,

volgens besluit van het college voor promoties

te verdedigen op dinsdag 19 april 2022

klokke 16.15 uur

door

Pieter Snoeij

geboren te Krimpen aan den IJssel

in 1945

Promotor: Prof.dr. P.J. Smith

Copromotor: Dr. A.E. Schulte Nordholt

Promotiecommissie: Prof.dr. J.H.C. Bel (Vrije Universiteit Amsterdam)

Prof.dr. P.T.M.G. Liebregts

Dr. J.M.M. Houppermans

Dr. M.A.E. van Montfrans-van Oers (Universiteit van Amsterdam)

Aan Annelies: Haar heb ik vaak de wouden van Schoorl ingestuurd maar zij strandde vaak in Bergen aan Zee. Zelf heb ik mij steeds door haar laten verwijzen naar mijn werkplek, Bergen-Binnen. Qui a eu la meilleure part? L'un qui reste ou l'autre qui part?

Ter herinnering aan André Daspre: Hem zo navolgen dat geen enkele 'literair-technische' term werd gebruikt is mij niet gelukt maar zonder deze *Maumort*-kenner had mijn werk een geheel andere vorm gekregen en zou het armer aan feiten zijn geweest.

Inhoud

<i>Dankwoord</i>	11
Hoofdstuk 1 <i>Inleiding</i>	13
Schrijfproces	13
Publicatie van <i>Maumort</i>	16
Indeling van <i>Maumort</i>	17
<i>Sectie I. Mémoires du lieutenant-colonel de Maumort</i>	17
<i>Sectie II. Lettres du Lieutenant-Colonel de Maumort</i>	18
<i>Sectie III. Les Dossiers de la Boîte Noire</i>	19
Aarzelingen over vorm en genre	20
Vraagstelling en opzet van dit proefschrift	22
Referentiepunten	23
Hoofdstuk 2 <i>Maumort: van brouillons tot uitgave in de Pléiade</i>	27
De <i>Souvenirs de Maumort</i> en de <i>Lettres</i> in de BnF	27
Begin- en slotzinnen	32
<i>De openingszin van Sectie 1</i>	32
<i>De slotzin van Sectie I</i>	33
<i>De openings- en slotzinnen van Sectie II</i>	35
Rondom het <i>Journal inédit</i>	37
Hoofdstuk 3 <i>Maumort: tussen roman en autobiografie</i>	43
Hoofdstuk 4 <i>Thematische constanten bij Roger Martin du Gard</i>	57
Politiek	59
<i>Dreyfus-affaire en de Joodse identiteit</i>	59
<i>Duitsers en nazisme</i>	62
<i>Het militaire bedrijf</i>	63
<i>Politieke stellingname</i>	67
Persoonlijkheid	68
<i>Individualisme</i>	68
<i>Dédoublement</i>	70
<i>Masque</i>	73

<i>Intégrité</i>	77
Seksualiteit	79
<i>Plaisir en démon</i>	79
<i>Homoseksualiteit</i>	82
Hoofdstuk 5 <i>Beschrijvingen en portretten in Maumort</i>	101
Beschrijving en portret	101
Portretten in de traditie van Saint-Simon	105
PERSOONSBSCHRIJVINGEN	109
Variaties in portrettering	109
1. <i>Het portret van Maumort</i>	110
2. <i>Het portret van Henriette</i>	118
3. <i>Het portret van Tante Ma (2)</i>	127
4. <i>Het portret van Yves</i>	131
5. <i>Het portret van Weissmüller</i>	134
RUIMTELIJKE BESCHRIJVINGEN	136
Overzicht van de reeks beschrijvingen	136
1. <i>Le Saillant</i>	137
2. <i>Chambre de Bertrand au Pré Jeannet</i>	139
3. <i>Chambre de Bertrand, rue de Fleurus</i>	140
<i>Hôtel rue de Fleurus (afbeeldingen)</i>	143
<i>Château de Pontbrun (afbeelding)</i>	146
Hoofdstuk 6 <i>De stijl in Maumort: reflectie en toepassing</i>	149
Introductie: een 'neutrale stijl'	149
Martin du Gard en Maumort over stijl	156
Stijl in <i>Maumort</i>	161
<i>Onderbrekingen door de verteller</i>	161
<i>Zinsbouw</i>	162
<i>Triades</i>	163
<i>Chiasmen</i>	166
<i>Paronomase</i>	167
<i>Archaïsmen</i>	168
<i>Behouden en persoonlijk taalgebruik</i>	169
Vergelijkingen en metaforen	170
<i>Vergelijkingen</i>	170
<i>Metaforen</i>	172
<i>Een bijzondere metafoor</i>	173
Hoofdstuk 7 <i>Conclusie</i>	177
Het 'projet-Maumort', volgend op het 'projet-Antoine Thibault'	183
Naar een derde editie?	183

Bijlage I	<i>Aanzet tot een biografie van Roger Martin du Gard</i>	185
Bijlage II	<i>Drie nouvelles van Roger Martin du Gard</i>	
	<i>La Sorellina, La Noyade, Confidence africaine</i>	231
A.	<i>LA SORELLINA</i> (het begin van de 'oertekst')	235
	<i>La Sorellina</i>	238
	Aantekeningen bij de 'Feuillets' van <i>La Sorellina</i>	245
B.	<i>LA NOYADE-A</i> en <i>LA NOYADE-PLÉIADE</i>	251
	<i>La Noyade-A</i> (de vroegste tekst)	254
	Aantekeningen bij de 'Feuillets' van <i>La Noyade</i>	263
	<i>La Noyade</i> , seconde partie	267
	1. <i>De breuk in de vertelling van La Noyade</i>	265
	2. <i>De onvoltooidheid van La Noyade</i>	269
	<i>Inachevé</i>	270
C.	<i>CONFIDENCE AFRICAINE</i>	272
	Commentaar bij de inhoud van <i>Confidence africaine</i>	274
	Woordenschat van <i>Confidence africaine</i>	289
	<i>Een vijftal statistische bevindingen</i>	289
Bijlage A	<i>Over de positie van Roger Martin du Gard</i>	
	<i>in het Franse literaire landschap</i>	295
	Borgal, Schlobach en Albérès over Roger Martin du Gard	296
	Décade van Pontigny: impressie van Roger	298
	Roger ambieert geen zetel in de Académie française	301
	Het manifest van <i>Les Temps modernes</i> (1945):	
	de reactie van Roger Martin du Gard	304
	Verzuchtingen van Roger over Maumort (1-4)	309
	<i>Brief aan Roger Froment (1)</i>	309
	<i>Brief aan Claude Gallimard (2)</i>	310
	<i>Brief aan Jean Schlumberger (3)</i>	310
	<i>Brief aan André Malraux (4)</i>	312
	De petitie betreffende de West-Europese Unie	314
	Een vriendendienst, bewezen aan Pierre Rain	319
	De plaats van Roger Martin du Gard in de Franse literatuur	320
Bijlage B	<i>De kwestie van het Journal inédit</i>	325
	Ordeningen aan het begin van het <i>Journal inédit</i>	328
	Over de Introductiepagina's van Jean-François Massol	329
	Over de noten van Jean-François Massol bij de tekst van het <i>Journal inédit</i>	331

Bijlage C <i>Excurs: vocabulaire-onderzoek</i>	349
<i>LE GRAND ROBERT DE LA LANGUE FRANÇAISE</i>	
Opmerkingen voorafgaande aan de lijst met termen	352
Lijst <i>Le Grand Robert de la langue française</i> (1 ^e term)	356
<i>TRÉSOR DE LA LANGUE FRANÇAISE</i>	
Opmerkingen voorafgaande aan de lijst met termen	356
Lijst <i>Trésor de la langue française</i> (1 ^e term)	358
<i>GRAND LAROUSSE DE LA LANGUE FRANÇAISE</i>	
Opmerkingen voorafgaande aan de lijst met termen	360
Lijst <i>Grand Larousse de la langue française</i> (1 ^e term)	361
Samenvatting	363
Résumé	367
Summary	373
Collectie Databasebestanden I en II	381
Bibliografie	383
Curriculum vitae	393

Dankwoord

Vooral in het latere stadium van het redigeren van de hoofdstukken heeft prof.dr. Paul J. Smith, mijn promotor, erop aangedrongen dat de tekst een grotere doelgerichtheid aannam. De copromotor, dr. Annelies E. Schulte Nordholt, heeft waardevolle suggesties gedaan en punten ter verbetering voorgesteld. Allen die mij, benevens mijn promotoren, bij het opstellen van het voorliggende proefschrift terzijde hebben gestaan, hebben er recht op dat ik mijn grote dank uitspreek voor de ideeën die zij hebben geopperd. Luitenant-kolonel Erhardt (overleden in 2009) nam onder de geconsulteerden een aparte positie in. Als vraagbaak betreffende militaire zaken, hebben, daarna, op enkele momenten, medewerkers gefungeerd van het Legermuseum in Delft (nu: Nationaal Militair Museum te Soest) en van het Nederlands Militair Museum in Den Haag.

André Daspre (1928-2013), met wie ik correspondeerde sinds 2007, ‘professeur émérite’ van de Universiteit van Nice (destijds wonende in Toulon, waar ik hem tweemaal heb bezocht) en bezorger van *Le Lieutenant-Colonel de Maumort*, heeft mij in menig opzicht behoed voor het trekken van overhaaste conclusies, niet in de laatste plaats omtrent de vermeende homoseksualiteit van de auteur. Ik heb Daspre nog meermalen kunnen bedanken voor de pertinente informatie die hij gaf in zijn brieven en voor het toezenden van (zijn) artikelen. In de Pléiade-uitgave van *Maumort* kan de lezer kennisnemen van de precisie en gedrevenheid waarmee Daspre, zonder ogenschijnlijk te steunen op allerlei literaire theorieën, het notenapparaat op geheel persoonlijke wijze heeft geredigeerd. Met Claude Sicard vormde Daspre het oude tweemanschap van de echte Martin du Gard-specialisten. Eerst in 2012 en 2013 heb ik ordners over Roger Martin du Gard kunnen inzien in de Fonds Patrimoniaux van de Université de Nice Sophia-Antipolis.

In 2009 heb ik van de kleindochter van Martin du Gard, Mme Anne-Véronique de Coppet de toestemming gekregen uit het oeuvre van de schrijver vrijelijk passages aan te halen. Zij woonde tot voor kort bijna permanent op Le Tertre, de ‘gentilhommière’ (gelegen bij Bellême in Normandië) die model heeft gestaan voor het kasteel *Le Saillant* in *Le Lieutenant-Colonel de Maumort*. Ik dank haar ook voor de door haar betoonde gastvrijheid, op Le Tertre, in 2008 en voor de bereidwilligheid waarmee zij mij in 2010 in de gelegenheid stelde boeken uit de bibliotheek van Roger Martin du Gard te raadplegen. De met de hand geschreven aantekeningen van de auteur waren vroeger al ‘nagelopen’ en volledig opgetekend of gekopieerd, door studenten van de Universiteit van Saarbrücken (op de toegangspoort ervan staat nog: *Université de la Sarre*). Dankzij de medewerking van prof.dr. Uwe Dethloff, heeft de bibliothecaris van de Universität des Saarlandes, de heer Stemler, mij tweemaal gedurende een week alle vrijheid gelaten het door prof.dr. Jochen Schlobach (overleden in 2003) verzamelde materiaal over Martin du Gard in te zien.

Van Mme dr. Aurore Evain had ik, in de beginjaren van de voorbereiding tot dit proefschrift, zorgvuldige getranscribeerde manuscriptvarianten ontvangen die later door de aantekeningen die ik zelf aan de BnF (Bibliothèque nationale de France, ‘site Richelieu’) heb gemaakt, werden

gecompleteerd. Van mevrouw Sylvia Pandelescu ontving ik wijze bespiegelingen betreffende het schrijven over Martin du Gard, en haar ervaringen daarbij. Dr. N. Pas (UvA) gaf mij, op afspraak van prof.dr. L. Noordegraaf, informatie betreffende enige historische zaken. Charlotte Andrieux (schrijfster van *L'écriture de la politique chez Roger Martin du Gard* en jarenlang degene die de officiële website van Martin du Gard beheerde) en Jean-François Massol (Université Stendhal, Grenoble 3), die zeer veel betekenen voor het huidige onderzoek naar de werken van Roger Martin du Gard, hebben nuttige antwoorden gegeven op een aantal aan hen gestelde vragen.

Mevrouw dr. Sylvia van Zanen heeft de presentatie van mijn arbeid ter hand genomen. Haar werkzaamheden hebben geleid tot een evenwichtige 'mise en pages' van de hoofdstukken en bijlagen. Ten slotte vermeld ik met erkentelijkheid een aantal *informanten*. Het zijn, in alfabetische volgorde: de heren Bras, Coudron, Dijkhuis, Van den Ende, Gelens, mevrouw Haagsman-Pasman, de heren Huijnink, Janssen, Korteweg, Kuipers, Langschmidt, Raemakers, Vrij, Weel. Allen hebben mij, op enigerlei wijze, waardevolle inlichtingen gegeven.

Eén naam is, bij alle die ik hierboven *niet* vergeet te noemen, nog niet gevallen. Dat is die van prof.dr. S. Dresden (1914-2002), bij wie ik (ooit) nog juist voor zijn overstap van Franse Taal- en Letterkunde naar Algemene Literatuurwetenschap, als zijn laatste doctoraalstudent Frans, mijn scriptie kon inleveren... Professor Sem Dresden ontving in 2002 de prestigieuze P.C. Hooft-prijs voor zijn gehele oeuvre en was een groot kenner van Montaigne, op wiens woorden luitenant-kolonel Maumort zich vaak beroept. Dresden vreesde dat niet snel een vertaling in het Nederlands van *Le Lieutenant-Colonel de Maumort* gemaakt zou worden en wenste dat van de geldsom die verbonden was aan de genoemde literaire prijs, geld vrijgemaakt werd om door tussenkomst van het Fonds der Letteren dit in zijn ogen zo bijzondere werk in het Nederlands te laten vertalen. De opdracht werd gegund aan mevrouw Anneke Alderlieste.